

Шаблій О. А., професор кафедри іноземних мов, фахівець Наукового центру німецького права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА БАЗА (ЮНУБ) У РОБОТІ ЮРИСТА ТА ЮРИСЛІНГВІСТА

У рамках Українсько-німецького року мов (2017–2018 рр.) за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина колектив німецьких та українських правознавців, перекладачів і програмістів, зокрема членів Громадської організації «Українсько-німецький правознавчий діалог», співробітників Наукового центру німецького права Київського національного університету імені Тараса Шевченка та його німецьких партнерських організацій (у тому числі представників університетів Геттінгена, Мюнхена, Тюбінгена та ін.), розробили електронний німецько-український коментований Інтернет-ресурс юридичної термінології та документів, який одночасно є відкритою платформою для спілкування фахівців з порівняльного права та юридичного перекладу (www.rechtsdialog.org). Йдеться про багатомовну електронну систему (з інтерфейсами українською, німецькою та англійською мовами) для накопичення і порівняння юридичної термінології та документів, у якій може працювати достатня кількість професіоналів навіть на великій відстані один від одного. Завдяки цьому німецькі і більшість українських експертів цього проекту працювали віддалено, спілкуючись щодо опрацьовуваних ними понять через внутрішні комунікаційні канали бази.

Зараз у цій базі представлені й описані українською мовою німецькомовні терміни, впорядковані відповідно до системи права (Німеччини, Австрії, Швейцарії, ЄС). Однак розширення цієї бази можливе і бажане, адже у ній закладено додавання систем, галузей права та мов, а фахівці з права та інших галузей можуть ставати зареєстрованими користувачами, що дасть їм змогу використовувати можливості розширеного зворотного зв'язку (коментування, додавання нових понять, критичних зауважень тощо).

Українські відповідники цієї бази даних дзеркально відображають німецькомовну термінологічну статтю, адже

головним завданням цього проекту було донести до українського користувача (юриста, перекладача, журналіста, іншого фахівця) найважливішу інформацію про поняття іноземної системи права. Це потрібно для того, щоб користувачі бачили різницю між поняттями української системи права та іноземними аналогами. Однак українська стаття може містити додаткову порівняльно-правову інформацію (зокрема у розділі «коментар»), аби звернути увагу іноземних та вітчизняних фахівців на значні розбіжності або ризик помилкового ототожнення порівнюваних понять.

Ця база даних продовжує традицію, започатковану у 2003 році, – Німецько-українсько-російського коментованого словника з адміністративного права (укл. Шлоер Б., Сойко І. / заг. ред. Б. Шлоера та Ю. Зайцева) – автори продовжили пояснювати німецькі терміни і, за потреби, коментувати їх. Пояснюючи термін, автори надають його юридичний зміст, а саме: як його визначають у нормах права, судових рішеннях або як його тлумачить правознавство. Як відомо, у праві один і той же термін можуть використовувати у різних значеннях й у різних галузях, напр. «захист джерела» (нім. Quellenschutz) – це поняття кримінально-процесуального права, а також законодавства про захист водойм. У базі такий термін з'являється у кількох термінологічних статтях, залежно від того, у скількох галузях права його використовують. Стиль пояснень формується потребами передбачуваних користувачів – передусім це будуть перекладачі, особливо ті, хто спеціалізується на юридичному перекладі, лінгвісти і студенти лінгвістичних ВНЗ і, звісно, юристи, які, на жаль, становлять значно меншу групу. Останнє пов'язане з тим, що серед українських юристів знання німецької мови – явище рідкісне (по-дружньому зазначимо, що з професійної точки зору сучасному українському юристу було б дуже вигідно володіти саме німецькою юридичною мовою – мовою класичного континентально-європейського правознавства).

Ще однією важливою функцією цієї бази даних є перехресне поєднання «пов'язаних понять». Цей параметр стосується тих термінів, які перебувають у різноманітних зв'язках із відповідним терміном (галузево-тематичних, синонімічних, антонімічних, паронімічних тощо). Так, з терміном поліцейського права ФРН «порушник громадської безпеки та громадського порядку» автори бази пов'язали такі поняття: «активний порушник», «порушник-спричинювач

небезпечного стану», «непорушник-адресат», «адресат», «особи-адресати поліцейських заходів» та «вибір адресатів поліцейських заходів», оскільки ці поняття стосуються однієї сфери поліцейського права. Під пов'язаністю термінів автори розуміють і ті випадки, коли існує небезпека переплутати відповідні поняття, напр., німецький термін «Abschrift» відсилає до синонімічного терміна «копія», однак він має також посилання на термін «Zweitschrift», оскільки останній в українських перекладах часто плутають із попередніми двома і перекладають як «копія» (замість «дублікат», або «другий примірник»), що у реальному житті призводить до фатальних юридичних наслідків.

У рубриці «коментар» користувачі знайдуть інструкції щодо відповідного терміна. Ця інформація може бути корисною для розуміння та перекладу. Так, повертаючись до прикладу «дублікат» (Zweitschrift), ви побачите, що в коментарі до нього вказано на ризик його помилкового перекладу як «копія». У функції коментар знову вступає в гру динамічна організація бази даних: тут, на відміну від друкованого видання, можна оперативно вказати поточну інформацію, тенденції та запобігти новим помилкам, наприклад, вказати на зміну назви певного міністерства після федеральних або місцевих виборів тощо. Окрім цього, у коментарі можна звернути увагу на різний обсяг змісту, приміром, коли певне поняття української системи права має набагато ширший зміст, ніж іноземне. Як приклад, німецьке поняття «адміністративний акт» в Законі ФРН «Про адміністративні процедури» (VwVfG) чітко обмежене, тоді як відповідне українське поняття охоплює значно ширшу сферу дій. Велику надію автори бази покладають на створення мережі добровільних користувачів-професіоналів, які при реєстрації у цій базі, окрім своїх контактних даних, надаватимуть також інформацію про приналежність до відповідної сфери діяльності чи інституції. Зворотній зв'язок від таких користувачів повинен підтримувати належну якість пропонованої інформації. Зареєстровані фахівці зможуть стежити за обговоренням термінологічної статті, взяти участь у її вдосконаленні, безпосередньо дискутувати з іншими зареєстрованими фахівцями тощо.

Підсумовуючи, хочеться наголосити на тому, що у сфері права лінгвісти повинні працювати і як юридичні експерти – порівнювати, розуміти і пояснювати юридичний зміст висловлювань, адже від юридичної коректності їхнього перекладацького доробку залежить і те, чи відповідні процедури

(наприклад, судові рішення, адміністративні або законодавчі акти) матимуть передбачену оригіналом документа юридичну дію. Особливо складна й ризикована міжмовна експертна робота між правовими культурами, що ідеологічно доволі віддалені одна від одної. Так, правові системи ФРН та України хоча й мають певні спільні риси (завдяки приналежності до однієї і тієї ж правової сім'ї та німецького впливу в XIX столітті), однак на сучасному етапі розвитку у багатьох галузях проявляють значні відмінності. Тому вкрай важливо системно розглянути культурно-специфічні та доктринальні аспекти німецько-українського юридичного діалогу.

Передусім Німецько-українська юридична база є інструментом запобігання помилковому юридичному перекладу, тобто упередження небажаних юридичних наслідків для фізичних і юридичних осіб, а також перекручення при перекладі іноземного фахового дискурсу у сфері права. Також сподіваємося, що інформація, акумульована у цій базі, стане поштовхом для дискусій щодо шляхів гармонізації відповідних галузей українського і іноземного права та відповідних понять, а також одним із надійних джерел для порівняльно-правових досліджень.

У цій системі закладено й інші можливості розвитку: створення прикладних інтерфейсів доступу, зокрема особистих кабінетів студентів (навчальні цілі), особистих кабінетів перекладачів (філологічне призначення) або особистих кабінетів юристів (професійне використання). Тож ця база даних є динамічним інструментом, який пропонує технічні можливості для діалогу користувачів та авторів задля отримання найкращого інформаційно-освітнього продукту.